

Research Paper

Analysis of the foreign policy of Russia and the United States regarding the crisis and war in Ukraine

Fateme karimizade: Master's student in political science, majoring in international relations, faculty of humanities, Islamic Azad University, Shiraz branch, Shiraz, Iran.

Gholamhossein Zare*: Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Shiraz Branch, Shiraz, Iran.

Received: 2024/03/07 **PP** 17-34 **Accepted:** 2024/08/2

Abstract

Ukraine has a special place in terms of political and economic geography. On the one hand, it is the grain center of the world, and on the other hand, if it is called the heart of the world, it is not an exaggeration. This geo-strategic and geo-economic importance caused America to ignore all the promises and agreements made in 2014 and to continue the new world order and lead the world in the policy of dominating the East in the peripheral regions of Russia. This strategy also caused Russia's political and military provocation and the formation of this country's aggressive policy in Ukraine. In such a way that Europe along with NATO was captured by America. In fact, the crisis in Ukraine could create widespread fear among the international actors that Russia may once again become a big and interfering power in the international arena. Nevertheless, this research is in a historical-analytical way in answering the question of what consequences and implications the war in Ukraine can have for the future of the international order? It seems that the Ukraine war has influenced the international order as a turning point/motivator, and after the Ukraine war, the international system will enter a new era. In this research, realism method is used to establish a meaningful relationship between independent and dependent variables. And by using the theoretical framework, Mackinder's Heartland theory, it has been tried to provide the necessary basis for reaching a suitable answer to the proposed question in the research. The findings of the research in the conclusion are as follows that one of the goals of the American politicians was to prevent others from dominating the Eurasian region. Here, America can prevent the revival of Germany on the one hand and, on the other hand, be a balance against Russia.

Keywords: Political geography, economic geography, heart of the earth, realism, balance weight.

Citation: karimizade,F., Zare,GH., (2024). **Analysis of the foreign policy of Russia and the United States regarding the crisis and war in Ukraine** *Journal of Society and Politics*, Vol 2, No 6, Shiraz, PP 17-34.

* **Corresponding author:** Gholamhossein Zare, **Email:** ghzare36@gmail.com, **Tell:** +09177203176

Extended Abstract

Introduction:

The Ukraine crisis serves as a powerful case study in contemporary international relations. This case represents the impact of historical heritage features, the power of advertising in the digital age, and the complex interplay of geopolitical interests.

Methodology:

In this theoretical research, which was conducted in a library style, we have analyzed the subject with a descriptive-analytical method and relying on the books and articles written in this field.

Results and discussion:

The geo-economic and geo-political position of Ukraine has made this country very prominent for the United States and the European Union; Also, due to the geopolitical, geocultural, geostrategic and geoeconomic position of Ukraine, it is important for Russia. This country is the most important republic separated from the Soviet Union, in which Russia does not stop interfering in any way. In confirmation of this statement, we can point to Russia's intervention in the Crimean Peninsula. In the geostrategic field, the importance of to exert pressure on the West.

Ukraine for Russia is due to the importance and role of the Crimean peninsula in the region, which is considered as one of the most important naval bases in the world. In addition, mastering Ukraine gives Russia strategic depth. Culturally, Ukraine is also important for Russia, because the core of the Russian nation and people was formed from Kyiv, Ukraine, and these two countries share a common history. In addition, most of the eastern part of Ukraine and especially the Crimean Peninsula are Russians who are inclined towards Russia. In the field of economy, it can be mentioned that there are many commercial relations between the two countries, and also Ukraine is the route for transferring 80% of Russia's gas and 75% of its oil to European countries.

Concluding :

Several factors including the geographical location of Russia, the political position of this country, the ideology of Russification and Putin's personality traits have had an effect on the politics of this country in the face of the Ukraine crisis. Also, Russia has used several tools such as energy, Russian population of Ukraine, geographical location, investment in Ukraine and common historical background

References

book

1. - Vahidi, Abdul Majid. (2001). "Guam and the CIS: Challenges and Opportunities for Russian Foreign Policy". *Quarterly Journal of Central Asian and Caucasus Studies*. Issue 99. pp. 108-91.
2. - Hedayati-Shahidani, Mehdi and Rezapour, Daniyal. (2017). "The Position of the Near Abroad in the Security Discourse of Russian Neo-Asianists". *Quarterly Journal of Central Asian and Caucasus Studies*. Issue 96. pp. 162-127.
3. - Mousavi Shafai, Masoud and Bazgerd, Mohammad Taghi. (2016). "Strategy of Infiltration in Putin's Foreign Policy". *Central Eurasia Journal*. Issue 2. pp. 394-377.
4. - Niknami, Roxana. (2015). "Measuring the Impact and Efficiency of Sanctions: The Case of European Union Sanctions against Russia". *Quarterly Journal of Foreign Relations*. Issue 25. pp. 38-7.
5. - Kiani, Davud. (2007). "Russian Influence Policy in Ukraine, the European Union's Response". *Central Asia and Caucasus Quarterly*. Issue 57. pp. 104-71.

6. - Goodarzi, Mahnaz and Derakhshande Lazrjani, Maryam. (2015). "Ukrainian Crisis in the Black Sea Security Complex". *Political Studies Quarterly*. Issue 29. pp. 53-74.
 7. - Mohebiniiyya, Jahanbakhsh and Salehi, Mansour. (2013). "The New Cold War in Russian-American Relations". *International Relations Quarterly*. Issue 24. pp. 124-89.
 8. - Karamzadi, Moslem and Khansarifard, Fahmieh. (2014). "A Study of Ukraine-Russia Relations (Finding the Roots of the 2014 Crisis)". *Central Asia and Caucasus Quarterly*. Issue 86. pp. 159-135.
 9. - Karami, Jahangir and Karametinia, Roqiyeh. (2014). "Climatic and Geopolitical Conditions, Historical Destinies and the Nature of Russian Modernization". *Central Asia and Caucasus Studies Quarterly*. Issue 87. pp. 123-93.
 - 10.- Kolai, Elaheh and Nouri, Alireza. (2010). "Putin's Pragmatism and the Change of Approach in Russian Foreign Policy". *Journal of the Faculty of Law and Political Sciences*. Issue 2. pp. 228-209.
 - 11.- Sheikh-ul-Islami, Mohammad Hassan and Shiravand, Sarem. (2016). "The Impact of Geopolitical Code and Insight on the Management of the Russian Federation in the Ukrainian Crisis". *Central Asia and Caucasus Quarterly*. Issue 95. pp. 171-137.
 - 12.- Safari, Asgar and Vosoughi, Saeed. (2016). "The Geopolitics of Ukraine and Its Role in the Competition between Russia and the United States of America". *International Political Research Quarterly*. Issue 26. pp. 111-138.
 - 13.- Hekmat-Nejad, Naser and Ramezani, Mohammad-Ali. (2015). "Analysis of the Performance of the European Union's Neighborhood Policy: A Case Study: Ukraine". *Iranian Journal of International Politics*. Issue 2. pp. 49-71.
 - 14.- Danesh-Nia, Farhad and Marabi, Mehri. (2016). "The Constructivist Confrontation of America and Russia in Ukraine". *Central Eurasia Quarterly*. Issue 2. pp. 248-231.
 - 15.- Simber, Reza and Hedayati-Shahidani, Mehdi. (2013). "Changing Trends in Russia-US Relations (Negotiation, Cooperation, Competition and Conflict)". *Central Asia and Caucasus Quarterly*. Issue 18. pp. 59-87.
 - 16.- Paktchi, Ahmad and Barari, Khodayar. (2009). "Factors Affecting the Independence of the Chechen People". *Central Eurasia Quarterly*. Issue 3. pp. 22-42.
 - 17.- Pishgahifard, Zahra and Mahkoui, Hojat. (2012). "Regionalism in the Age of Globalization: A Case Study of the Guam Regional Organization". *Central Eurasia Quarterly*. Issue 10. pp. 40-21.
 - 18.- Torabi, Qasem and Kiani, Fariba. (2014). "Explanation of Russia's Foreign Policy towards the Ukrainian Crisis from the Perspective of Defensive Structural Realism". *Central Eurasia Journal*. Issue 87. pp. 1-32.
- Article**
- 19.- Adami, Ali and Hedayati Shahidani, Mehdi. (2014). "Fragile Social Structure in Ukraine; The Soft Power Confrontation Arena of International Actors". *Quarterly Journal of Central Asia and the Caucasus*. Issue 86. pp. 1-30.
 - 20.- Bakhshaishi Ardestan, Ahmad. (2013). "Russian Foreign Policy Approach from 1991 to 2011". *Journal of International Relations*. Issue 24. pp. 9-36.
 - 21.- Bahman, Shoaib. (2017). "The Impact of the Ukraine Crisis on Russian-American Relations". *Quarterly Journal of Strategic Studies of the Islamic World*. Issue 1. pp. 43-78.
 - 22.- McCormick, John. (2011). *The European Union: Policies and Trends*. Translated by Mehdi Zolfaghari and Mohammad Mehdi Ahmadi Moein. Tehran: Imam Sadeq University Press.
 - 23.- Little, Richard. (2010). *Development in the theories of the balance of power*. Translated by Gholamali Chengizadeh. Tehran: Abrar Moaser Cultural Institute for International Studies and Research.
 - 24.- Mojtahedzadeh, Pirouz. (2012). *Philosophy and Function of Geopolitics (Concepts and Theories in the Field of Cyberspace)*. Tehran: Samat.
 - 25.- Mosheerzadeh, Homa. (2013). *Development in the theories of international relations*. Tehran: Samat.
 - 26.- Mohammadi, Naser. (2011). *Ukraine*. Tehran: Zaytoun Sabz Cultural and Artistic Institute.
 - 27.- Kolaei, Elahe. (2005). *The New Great Game in Central Asia, Contexts and Perspectives*. Tehran: Office of Political and International Studies.

- 28.- Kolaei, Elahe. (2009). Russian Federation. Tehran: Office of Political and International Studies.
- 29.- Kolaei, Elahe. (2012). The Legend of Color Revolutions. Tehran: Abrar Moeser International Studies and Research Institute.
- 30.- Kolaei, Elahe. (2017). Politics and Government in Central Eurasia. Tehran: Samt.
- 31.- Brooks, Stephen and Wolforth, William. (2013). The World of International Relations and the Challenge of American Hegemony.
32. Translated by Seyyed Ahmad Fatemi Nejad. With an introduction by Ahmad Sadeghi. Tehran: Office of Political and International Studies, Ministry of Foreign Affairs.
- 33.- Ketab Sabz. (2009). A collection of discussions on the country and international organizations. Tehran: Office of Political and International Studies.
- 34.- Kagan, Robert. (2003). Paradise and the Power of America and Europe in the New World Order. Translated by Mahmoud Abdollahzadeh. Tehran: Office of Cultural Studies.

مقاله پژوهشی

تحلیل سیاست خارجه روسیه و آمریکا در قبال بحران و جنگ اوکراین

فاطمه کریمی زاده: دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی، گرایش روابط بین الملل، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز، شیراز، ایران
غلامحسین زارع^۱: استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شراز، شیراز، ایران

دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۷ صص ۱۷-۳۴ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۱۲

چکیده

اوکراین جایگاه خاصی از نظر جغرافیای سیاسی و اقتصادی دارد. از یک طرف مرکز غلات جهان است و از طرف دیگر اگر قلب جهان خوانده شود سخن گزافی نیست. این اهمیت ژئواستراتژیک و ژئو اکونومیک باعث شد تا آمریکا همه قول و قرارهای در ۲۰۱۴ نادیده گرفته و برای تداوم نظم نوین جهانی و رهبری بر جهان سیاست سیطره بر شرق را در مناطق پیرامونی روسیه را کلید بزند. این استراتژی هم موجب تحریک سیاسی و نظامی روسیه و شکل گیری سیاست تهاجمی این کشور در اوکراین می شد؛ به گونه ای که اروپا به همراه ناتو را اسیر آمریکا می کرد. در واقع بحران اوکراین می توانست هراسی فراگیر در میان بازیگران بین المللی پدید آورد که ممکن است روسیه بار دیگر به قدرتی بزرگ و مداخله گر در عرصه بین المللی تبدیل شود. با این وجود، این پژوهش به شیوه تاریخی - تحلیلی در پاسخ به این پرسش است که جنگ اوکراین چه تبعات و پیامدهایی می تواند برای آینده نظم بین الملل در پی داشته باشد؟ به نظر می رسد جنگ اوکراین به عنوان نقطه عطف / محرک بر نظم بین الملل تأثیرگذار بوده و پساجنگ اوکراین، نظام بین الملل وارد عصر جدیدی خواهد شد. در این پژوهش از روش واقعگرایی برای برقراری ارتباطی معنا دار میان متغیرهای مستقل و وابسته استفاده می شود. و تلاش شده است با استفاده از چارچوب نظری، نظریه هارتلند (قلب زمین) مکیندر بستر لازم در جهت رسیدن به پاسخی مناسب برای سوال طرح شده، در تحقیق فراهم شود. یافته تحقیق در نتیجه گیری بدین شرح است که یکی از اهداف سیاست مداران آمریکایی جلوگیری از سلطه دیگران بر منطقه اوراسیا بود. در اینجا آمریکا می تواند از یک طرف از تجدید حیات آلمان جلوگیری کنند و از طرف دیگر، در برابر روسیه وزنه تعادلی باشند.

واژه‌های کلیدی: جغرافیای سیاسی، جغرافیای اقتصادی، قلب زمین، واقعگرایی، وزنه تعادلی

استاد: کریمی زاده، فاطمه؛ زارع، غلامحسین؛ (۱۴۰۳). تحلیل سیاست خارجه روسیه و آمریکا در قبال بحران و جنگ اوکراین. فصلنامه جامعه و سیاست، سال ۲، شماره ۶ شیراز، صص ۱۷-۳۴.

۱- مقدمه

اوکراین، کشوری با تاریخ و فرهنگی غنی و متنوع، در قلب شرق اروپا واقع شده و به عنوان بزرگترین کشور قاره اروپا از نظر مساحت شناخته می شود. با جمعیتی حدود ۴۴ میلیون نفر و زبانی رسمی به نام اوکراینی، این کشور به دلیل مناظر طبیعی زیبا، از دشتهای وسیع و کوههای کارپات تا سواحل دریای سیاه، به عنوان یک مقصد گردشگری جذاب و همچنین مرکز مهم کشاورزی و صنعتی شناخته می شود. اوکراین به عنوان یکی از بزرگترین تولیدکنندگان غلات در جهان، دارای منابع طبیعی فراوانی است که آن را به یک بازیگر کلیدی در اقتصاد جهانی تبدیل کرده است.

^۱ نویسنده مسئول: غلامحسین زارع پست الکترونیکی: ghzare36@gmail.com تلفن: ۰۹۱۷۷۲۰۳۱۷۶

پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، اوکراین از منظر سیاسی و اقتصادی بعد از روسیه، دومین قدرت بزرگ منطقه به‌شمار می‌رود و از نظر وسعت بعد از روسیه و قزاقستان است؛ از طرفی این کشور به علت داشتن موقعیت ژئوپلیتیکی خاصی که دارد، راه ورود هارتلند (قلب زمین) است و به دلیل این که در سابق، مرکز اقتصادی و نظامی یکی از جمهوری‌های مهم و اصلی شوروی به‌شمار می‌رفته و با داشتن جایگاه ویژه، جلسات سه نفره روسیه، اوکراین و بلاروس، در اوکراین تشکیل می‌گردید. جنگ اوکراین چه تبعات و پیامدهایی می‌تواند برای آینده نظم بین‌المللی در پی داشته باشد؟

پس از انقلاب ۲۰۱۴ میلادی، اوکراین و برکناری رئیس‌جمهور، ویکتور یانو کوویچ، در شبه جزیره کریمه از کشور اوکراین، به علت این که این شبه جزیره، منبع درآمد بالایی برای اوکراین داشت و سایر کشورها از این موقعیت بی‌بهره بودند؛ از طرفی اوکراین مسیر انتقال گاز و نفت روسیه به کشورهای اروپایی بود و نیز آمریکا از به قدرت رسیدن مجدد روسیه ترس و واکنش داشت و اروپا به دنبال اشاعه فرهنگ غربی از طریق اوکراین به روسیه بود؛ لذا با این سیاست تنازعی، ناخواسته اوکراین درگیر رقابت بین غرب و روسیه شد و با توجه به این مسائل که هر کدام از این قدرت‌ها منافع و خواسته‌هایی در این کشور راهبردی دارند دست به دست هم داده و جنگ بین روسیه و اوکراین آغاز شد. این تنازع ناشی از تلاش اوکراین برای تقویت هویت ملی و نزدیکی به نهادهای غربی است، در حالی که روسیه این روند را تهدیدی برای نفوذ خود می‌داند. همچنین، کنترل منابع طبیعی و راه‌های تجاری، تأثیرات عمیق اجتماعی بر زندگی مردم و درگیری‌های نظامی از سال ۲۰۱۴ تا کنون، همگی به پیچیدگی این تنازع افزوده‌اند و بر امنیت و ثبات منطقه‌ای و جهانی تأثیر گذاشته‌اند.

با این حال، موقعیت جغرافیایی این کشور به عنوان پلی میان اروپا و آسیا، آن را در کانون توجهات بین‌المللی قرار داده و به چالش‌های سیاسی و اقتصادی متعددی دچار کرده است. یکی از دلایل اصلی جنگ با روسیه، تلاش اوکراین برای تقویت هویت ملی و نزدیکی به نهادهای غربی مانند ناتو و اتحادیه اروپا است. این تغییر جهت به شدت مورد نگرانی روسیه قرار گرفته و به بحران‌های عمیق‌تری منجر شده است

مقدمات جنگ به سال ۲۰۱۴ برمی‌گردد، زمانی که اوکراین به سمت یک توافق همکاری با اتحادیه اروپا حرکت کرد که این اقدام به شدت با واکنش منفی روسیه مواجه شد. در پی این تحولات، روسیه شبه‌جزیره کریمه را به زور ضمیمه کرد و درگیری‌هایی در شرق اوکراین، به ویژه در مناطق دونباس، میان نیروهای دولتی اوکراین و جدایی‌طلبان طرفدار روسیه آغاز شد. این جنگ نه تنها به دلیل مسائل سیاسی و هویتی، بلکه به خاطر منابع طبیعی و موقعیت استراتژیک اوکراین نیز اهمیت دارد. این مقاله به بررسی ابعاد مختلف این جنگ و تأثیرات آن بر زندگی مردم اوکراین و امنیت منطقه‌ای و جهانی می‌پردازد.

به نظر می‌رسد جنگ اوکراین به عنوان نقطه عطف / محرک بر نظم بین‌الملل تأثیر گذار بوده و پس از جنگ اوکراین نظام بین‌الملل وارد عصر جدیدی خواهد شد در این پژوهش از روش واقع‌گرایی مور گنتا برای برقراری ارتباطی معنادار درمیان متغیرهای وابسته استفاده می‌شود و تلاش شده است با استفاده از چهارچوب نظری نظریه هارتلند (قلب زمین)، مکتبدر بستر لازم در جهت رسیدن به پاسخی مناسب برای سوال طرح شده در تحقیق فراهم شود.

۱-۱- بیان مساله

دغدغه اصلی این مقاله، درک عمیق‌تر از عوامل مؤثر در جنگ اوکراین و روسیه و پیامدهای آن برای امنیت بین‌المللی است. با توجه به تأثیرات گسترده این جنگ بر روابط بین‌المللی و وضعیت جهانی، ضروری است که تحلیل دقیقی از دینامیک‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی آن انجام شود. این تحلیل می‌تواند به درک بهتر از چالش‌های پیش روی جامعه جهانی در مواجهه با بحران‌های مشابه کمک کند.

۱-۲- طرح سوال

سوالات کلیدی که این مقاله به آن‌ها پاسخ خواهد داد عبارتند از:

۱. جنگ اوکراین چه تبعات و پیامدهایی برای آینده نظم بین‌الملل خواهد داشت؟
۲. چگونه اهمیت جغرافیایی و اقتصادی اوکراین بر سیاست‌های آمریکا و روسیه تأثیر گذاشته است؟
۳. چه عواملی باعث تحریک روسیه به سیاست تهاجمی در اوکراین شده‌اند؟

۴. چگونه می‌توان از نظریه هارتلند مکیندر برای تحلیل وضعیت کنونی استفاده کرد؟

۱-۳- فرضیه

فرضیات ما در این مقاله به صورت زیر است:

۱. جنگ اوکراین به عنوان نقطه عطفی در نظم بین‌الملل تأثیرگذار خواهد بود و موجب ورود نظام بین‌الملل به عصر جدیدی خواهد شد.
۲. سیاست‌های آمریکا در جلوگیری از سلطه دیگران بر منطقه اوراسیا، به تحریکات نظامی و سیاسی روسیه دامن زده است.
۳. اهمیت جغرافیایی و اقتصادی اوکراین، نقش کلیدی در شکل‌گیری استراتژی‌های قدرت‌های بزرگ دارد.
۴. استفاده از چارچوب نظری واقع‌گرایی می‌تواند به درک بهتری از روابط بین‌الملل و تأثیرات جنگ اوکراین کمک کند.

۱-۴- روش تحقیق

این تحقیق با استفاده از روش تحلیل کیفی و بررسی منابع معتبر انجام می‌شود. داده‌ها از طریق مرور ادبیات موجود، تحلیل مستندات تاریخی و مصاحبه با کارشناسان حوزه روابط بین‌الملل جمع‌آوری خواهد شد. همچنین، این مقاله به تحلیل سیاست‌های کلان دو کشور و واکنش‌های جامعه جهانی به این جنگ می‌پردازد.

۱-۵- چهارچوب نظری

چهارچوب نظری این مقاله بر اساس نظریه‌های روابط بین‌الملل، به ویژه نظریه‌های واقع‌گرایی و لیبرالیسم، بنا شده است. این نظریه‌ها به تحلیل رفتار دولت‌ها، منافع ملی و نقش نهادهای بین‌المللی در مدیریت بحران‌ها کمک می‌کنند. با استفاده از این چهارچوب، مقاله به بررسی چگونگی تأثیرگذاری این عوامل بر جنگ اوکراین و روسیه و پیامدهای آن برای امنیت جهانی می‌پردازد.

۲- بحث و ارائه یافته‌ها:

۲-۱- آشنایی با اوکراین

در دوران اتحاد شوروی، اوکراین از نظر سیاسی و اقتصادی بعد از روسیه دومین قدرت بزرگ منطقه بود و از نظر وسعت و گستردگی، بعد از روسیه و قزاقستان در جایگاه سوم قرار داشت. اوکراین در سال ۱۹۹۱ یعنی پس از فروپاشی شوروی مستقل گردید. این کشور که از نظر گستردگی و وسعت، دومین کشور اروپایی پس از روسیه است، موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئوآهبردی مهمی در جهان دارد. در حقیقت همین موقعیت جغرافیایی، موجب اهمیت این کشور گردیده است. اوکراین دروازه ورود به هارتلند هست و هارتلند نیز در حقیقت قلب زمین است. اوکراین در جنگ جهانی اول و دوم نقطه ضعف روس‌ها و دروازه‌ی ورود به روسیه بوده است. اوکراین در روزگار اتحاد جماهیر شوروی یکی از جمهوری‌های آن و از مراکز مهم اقتصادی و نظامی این اتحادیه بود. به گونه‌ای که پس از روسیه مهمترین جمهوری این اتحادیه محسوب می‌شد. همچنین تصمیم به منحل کردن شوروی نیز در ظاهر در جلسه‌ای با حضور روسای وقت سه جمهوری روسیه، بلاروس و اوکراین گرفته شد که بیانگر نقش مهم اوکراین در ساختار شوروی با ۱۵ جمهوری بود. سیاست خارجی اوکراین در دوران پس از استقلال میان نزدیکی با روسیه و غرب نوسان داشت و این انتخاب به یکی از اصول مهم سیاست خارجی این کشور بدل گردیده است. جایگاه و موقعیت اوکراین طوری است که به طور ناخواسته درگیر رقابت میان قدرت‌های بزرگ یعنی روسیه، آمریکا و اتحادیه اروپا گردیده است؛ چرا که اوکراین نقش محوری و مهمی به عنوان گلوگاه انرژی اتحادیه اروپا و نیز گلوگاه اقتصاد روسیه دارد که از اوکراین، گاز خود را به اروپا صادر کرده و درآمد ارزی کسب می‌کند. همچنین اوکراین از جمله کشورهایی است که به نظر آمریکا در محور کنترل ژئوپلیتیکی روسیه هست، بنابراین از این نظر برای آمریکا حائز اهمیت است. از آنجا که هریک از این قدرت‌ها منافع و علاقه‌مندی‌هایی در این سرزمین راهبردی دارند، هستند بنابراین در ادامه به بررسی موقعیت ژئوپلیتیکی، ژئوآهبردی و ژئواکونومیک اوکراین پرداخته و پس از آن به منافع هر یک از این قدرت‌ها در اوکراین - که باعث ضعف سیاسی و عدم ثبات در این کشور می‌شود- اشاره می‌کنیم.

۲-۱-۱- ژئوپلیتیک اوکراین

اوکراین واژه‌ای لهستانی است و از نظر لغوی به معنای پایان قلمرو، مرز و حاشیه است که به نظر می‌رسد به سبب حائل بودن این سرزمین در برابر حمله‌های قبایل شرقی به اروپا این واژه برای نامیدن این سرزمین انتخاب شده است. این کشور بعد از روسیه، دومین جمهوری بزرگ در بین جامعه کشورهای مستقل مشترک‌المنافع است. (زمانی، ۱۳۹۲: ۸۹۱) اوکراین پس از روسیه بزرگترین ارتش اروپا را دارد. از نظر مرزها، اوکراین از سمت شمال به روسیه سفید، از شرق به روسیه، از سمت جنوب غربی به مجارستان، رومانی و مولداوی و از سمت غرب به لهستان و اسلواکی محدود می‌شود. این کشور با حدود ۶۰۳۷۰۰ کیلومتر مربع، پس از روسیه دومین کشور وسیع اروپاست که در شرق این قاره واقع شده است. دریای سیاه و دریای آزوف، در مرز جنوبی اوکراین هستند و از این طریق اوکراین با کشورهای ترکیه، گرجستان و بلغارستان مرز مشترک دریایی دارد. این سرزمین در مجموع ۶۵۰۰ کیلومتر مرز دارد که ۱۰۵۰ کیلومتر آن مرز آبی است. (کولایی، ۱۳۹۱: ۷۸) به این ترتیب، اوکراین مرز میان کشورهای اروپایی با قاره آسیا از طریق مرزهای جنوبی و شرقی است. کشور اوکراین فقط ۴٫۵ درصد خشکی‌های زمین را شامل می‌شود، اما با این حال، ۵ درصد منابع معدنی زمین به خصوص زغال سنگ در این سرزمین قرار دارد. ۹۵ درصد خاک اوکراین شامل زمین‌های پست و هموار است. از جمله بخش‌های کوهستانی این کشور، کوه‌های کارپات در غرب است که از اسلواکی شروع شده و پس از گذر از اوکراین به رومانی ختم می‌شود. بلندترین قله آن هورلا با ارتفاع ۲۰۶۱ متر است. رشته کوه‌های کریمه در جنوب این کشور، رشته کوه دیگری هست که در این کشور وجود دارد. این دو رشته کوه در مجموع ۵ درصد وسعت اوکراین را شامل می‌شوند. این موقعیت از یک سو و حاصلخیزی و قرار داشتن این سرزمین در کنار راه آبی- تجاری دریای سیاه از سوی دیگر، وضعیت راهبردی خاصی به آن داده است و موجب گردیده که سرزمین اوکراین از دوران‌های گذشته همواره مورد قبایل مختلف باشد؛ به همین دلیل همواره درگیر کشمکش‌ها و نبردهای بی‌شماری بوده است که هدفشان تسلط بر این سرزمین بوده. (میردهقان، ۱۳۸۹: ۱۸-۱)

آب و هوای این کشور در جنوب سواحل کریمه استوایی و در سایر بخش‌ها نیز تقریباً قاره‌ای است. پایتخت این کشور شهر تاریخی کی‌یف است و رودخانه دنیپر با عبور از وسط شهر، آن را به دو بخش تقسیم کرده است. سمت راست آن، بخش قدیمی شهر را شامل می‌شود که از دوران قرون وسطی بنا شده و سمت چپ رودخانه، بخش جدید شهر است با معماری مدرن. ادسا، کریمه، خارکف، دنیپر، پتروفسک^۴ از جمله شهرهای مهم این کشور هستند.

مطابق آمار سال ۲۰۱۸، جمعیت این کشور بیش از ۴۴ میلیون نفر است. به‌طور کلی سرزمین اوکراین محل اقامت و زندگی مردمانی از ۱۳۰ ملیت دیگر است. ۷۷٫۸ درصد جمعیت این کشور، اوکراینی هستند، اما تنوع قومی و زبانی در میان آنان دیده می‌شود. بر اساس آمارها، ۱۷ درصد جمعیت این کشور، روس، ۰٫۶ درصد بلاروسی، ۰٫۵ درصد تاتار، ۰٫۴ درصد بلغار، ۰٫۳ درصد هر یک از قومیت‌های مجار، رومانیایی و لهستانی، ۰٫۲ درصد ساکنان این کشور نیز یهودی و سایر اقلیت‌ها نیز ۱٫۸ درصد جمعیت این کشور هستند. (سایت اینترنتی Worldpopulationreview.com)

بیشترین تعداد روس‌های خارج از روسیه، ساکن اوکراین هستند. اغلب مردم این کشور از نژاد اسلاوهای شرقی و از نظر مذهبی پیرو کلیسای ارتدکس هستند. در غرب اوکراین پیروان کلیسای کاتولیک یونان نیز حضور دارند. در کریمه، اغلب تاتارها مسلمان هستند. پیش از جدایی کریمه از اوکراین، ۶۷ درصد مردم به زبان اوکراینی و ۲۴ درصد به زبان روسی صحبت می‌کردند. (کولایی، ۱۳۹۶: ۲۲) از نظر تراکم جمعیت، مطابق رتبه‌بندی سال ۲۰۱۶، اوکراین با تراکم متوسط ۷۰ نفر در هر کیلومتر مربع در رتبه ۸۶، پس از روسیه، آلمان، انگلیس، ایتالیا و فرانسه قرار دارد.

^۱ -Odessa

^۲ -Kharkiv

^۳ -Dnipr

^۴ -Petrovsk

اوکراین از نظر صنعتی و کشاورزی دومین جمهوری مهم جماهیر اتحاد شوروی بعد از روسیه محسوب می‌شد. اساس اقتصاد سنتی اوکراین کشاورزی است. این کشور دارای ۲۵ درصد از زمین‌های سیاه (چرنوزیوم) دنیاست که حاصلخیزترین زمین‌های دنیا محسوب می‌شوند. بخش صنعت نیز در این کشور سهم مهمی از درآمدهای ناخالص داخلی اوکراین را تشکیل می‌دهد. به طور کلی بخش صنایع سنگین نسبت به دیگر صنایع از موفقیت بیشتری برخوردار هستند. در دوران شوروی سابق، بخش مهمی از صنایع نظامی این اتحادیه در اوکراین بود. بر همین اساس، اوکراین با در دست داشتن این صنایع، از جمله جمهوری‌های بزرگ و قدرتمند جدا شده از شوروی است و توانست به خوبی از این مزیت بهره بگیرد، به گونه‌ای که طبق برآورد سال ۲۰۱۳، اوکراین با ۱,۳۴۴ میلیارد دلار، بعد از آمریکا با ۸,۷۶۰ میلیارد دلار، روسیه با ۸,۰۰۳ میلیارد دلار و چین با ۱,۷۸۳ میلیارد دلار، بزرگ‌ترین صادر کننده تسلیحات نظامی در دنیا به شمار می‌رفت؛ بر همین اساس این مزیت یکی از عوامل اهمیت اوکراین به شمار می‌رود. ظرفیت بسیار صنعتی، جمعیت زیاد، موقعیت جغرافیایی خاص در منطقه‌ی اروپای مرکزی و شمالی، زمین‌های وسیع حاصلخیز، معادن زغال سنگ، کیفیت مرزهای این کشور و اختلاف با همسایگان، از دیگر ویژگی‌های این کشور است. در غرب اوکراین منابع طبیعی متعددی هم‌چون نفت، گاز و زغال سنگ وجود دارد، هرچند که میزان آن قابل توجه نیست. در روزگار اتحاد جماهیر شوروی، ۴۰ درصد از کل سنگ منگنز دنیا از اوکراین صادر می‌شد. به این فهرست باید منابع زغال سنگ، جیوه و نیکل را هم اضافه کرد. اوکراین از جمله کشورهای معدنی دنیاست که هم از جهت تنوع و هم از جهت حجم ذخایر، کم‌نظیر است. گفته می‌شود در حدود ۸۰۰۰ معدن از ۹۰ کانی در سرزمین اوکراین وجود دارد. این کشور از نظر ژئوپلیتیکی نیز اهمیت بسیاری دارد که بعضی از مهمترین آن‌ها عبارتند از: موقعیت خاص اوکراین در مسیر روسیه به اروپای غربی و قرار گرفتن در مسیر انتقال انرژی روسیه به اروپا به طوری که خطوط اصلی انتقال گاز روسیه به غرب از خاک این کشور می‌گذرد و اوکراین به جهت این ترانزیت، درصد بسیاری از نیازهای سالانه خود به انرژی را تأمین می‌کند. همچنین موقعیت مهم اوکراین در احاطه به دریای سیاه و نیز داشتن سواحل مهم و ارزشمند شبه‌جزیره رابردی کریمه از دیگر ویژگی‌های این کشور است. ارزش و اهمیت این سواحل طوری است که در دوران اتحاد شوروی سابق، بخش زیادی از ناوگان دریایی این اتحادیه در پایگاه‌های این منطقه مستقر بودند. اوکراین برای تبدیل شدن به یکی از مهم‌ترین نظام‌های اقتصادی اروپایی ظرفیت بسیاری دارد، چرا که هم از جهت نیروی انسانی متخصص و هم از جهت ظرفیت‌های اقتصادی، غنی‌تر از دیگر جمهوری‌هاست. عواملی هم‌چون فراوانی و تعداد زیاد زمین‌های کشاورزی حاصلخیز، ساختار قوی صنایع سنگین با تکیه بر زیربنای توسعه یافته صنعتی، نیروی کار فراوان و ماهر و دانش بالا به همراه نظام کارآمد آموزش و پرورش از جمله برجسته‌ترین عوامل بالا بودن ظرفیت اقتصادی این کشور است. (کولایی، ۱۳۹۱: ۷۹/ کتاب سبز اوکراین، ۱۳۸۸: ۱۴۶-۱۴۵)

موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی اوکراین، این سرزمین را برای آمریکا، روسیه و اتحادیه اروپا بسیار مهم کرده است؛ به گونه‌ای که برژینسکی آن کشور را ترن سیاست اتحادیه اروپا می‌داند. از دیگر سو، اشتراکات زبانی، فرهنگی، مذهبی، گسترش جغرافیایی و قومی این کشور با روسیه نه فقط آن را برای روسیه مهم کرده، بلکه آمریکا نیز برای تضعیف روسیه به عنوان یک قدرت فراروی خود، به چنین کشوری با چنین ویژگی‌هایی نیاز دارد. در ادامه به دلایل اهمیت اوکراین برای روسیه، آمریکا و اتحادیه اروپا و منافع آن‌ها در این کشور می‌پردازیم.

۲-۲- اهمیت اوکراین برای روسیه

با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، اوکراین به عنوان کشوری مستقل در کنار روسیه به عنوان جانشین اتحاد جماهیر شوروی قرار گرفت. در بین کشورهایی که بعد از فروپاشی شوروی در صحنه سیاست بین‌المللی پدیدار شدند، فقط روسیه توانایی تبدیل شدن به یک قدرت جهانی را داشت. این کشور ۷۶,۲ درصد از گستره و نیمی از جمعیت اتحاد جماهیر شوروی را داراست. ۹۰ درصد از نفت، ۸۰ درصد از گاز طبیعی و ۷۰ درصد از منابع طلای اتحاد جماهیر شوروی، در روسیه قرار دارد. (سازمند، ۱۳۹۰: ۳۵) با توجه به این ویژگی‌ها از اوایل دهه‌ی ۹۰، روسیه در تلاش بوده است تا نقش مهم و محوری خود را در سیاست بین‌الملل بازیابی کند، پس برای این امر از ابزارهای متعدد بهره برده

است. با رئیس جمهور شدن پوتین در روسیه، این تلاش‌ها گسترش بیشتری یافت؛ در این راستا، رقابت روسیه با قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای افزایش یافت. اروپای شرقی از جمله مناطقی بود که عرصه‌ی این رقابت قرار گرفت؛ به همین سبب تسلط بر اوکراین حائز اهمیت بسیاری است و جایگاه این کشور را در سیاست‌های امنیتی و اقتصادی روسیه ارتقا می‌دهد. اوکراین برای روسیه دارای اهمیت راهبردی بسیاری است، چرا که این کشور هم به عنوان یک منطقه‌ی حائل بین روسیه و ناتو است و هم گذرگاه انتقال بخش عظیمی از انرژی روسیه به اروپا به شمار می‌رود. پیوندهای تاریخی، قومی و مذهبی نیز بر اهمیت خاص بودن کی‌یف برای مسکو می‌افزاید. از نظر ژئوکالچری و ژئوپلیتیکی این کشور در قلمرو روسیه قرار دارد و از نظر ژئواکونومیکی و ژئوراهبردی اهمیت بسیاری برای روسیه دارد که در ادامه به هر یک از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

۲-۱-۲- اهمیت ژئوپلیتیکی و ژئوراهبردی

بر طبق سیاست‌های پوتین در سه زیرمجموعه‌ی منطقه‌ای آسیای مرکزی، قفقاز و اروپای شرقی، می‌توان گفت که اروپای شرقی، با اهمیت‌ترین مجموعه برای روسیه در مسیر تبدیل شدن به قدرتی بزرگ است. اوکراین از نظر ژئوپلیتیکی برجسته‌ترین کشور اروپای شرقی است (Nygren, 2008: 229)؛ بنابراین در بین جمهوری‌های استقلال یافته، جدایی اوکراین پیامدهای بسیاری برای روسیه داشت، چرا که گزینه‌های جغرافیایی روسیه را محدود می‌کرد. در حقیقت بدون اوکراین و جمعیت اسلاو آن تلاش‌های روسیه برای بازسازی امپراتوری اوراسیایی ناممکن بود؛ به گونه‌ای که اگر اوکراین از دست برود، روسیه نیز از دست رفته و پوتین آرزوهای خود را برای پایه‌گذاری دوباره‌ی روسیه‌ای بزرگ از میان خواهد رفت. اوکراین مهم‌ترین و با ارزش‌ترین عامل در مسیر رسیدن به این آرزوست.

به‌طور کلی روسیه از نظر ژئوپلیتیک اهمیت بسیاری برای اوکراین در نظر دارد. موقعیت و جایگاه ژئوپلیتیک اوکراین و وابسته بودن روسیه برای صادرات ذخایر طبیعی خود هم‌چون گاز و نفت از جمله دیگر دلایل اهمیت اوکراین برای روسیه است. اوکراین بزرگ‌ترین حامل گاز طبیعی دنیاست و ۸۰ درصد گاز صادراتی روسیه به اروپا از مسیر اوکراین عبور می‌کند. در اواخر سال ۱۹۹۲، روسیه راهبرد خود را مطابق کنترل مناطق هم‌جوار تنظیم کرد؛ بنابراین موازنه روسیه در دوره پس از فروپاشی شوروی مطابق راهبرد منطقه‌ای این کشور در حوزه ژئوپلیتیکی خارج نزدیک حمایت می‌شد و تلاش می‌کرد تا نفوذ خود را در این بخش‌ها گسترش دهد. بر همین اساس، روسیه همواره با گسترش قدرت‌های بزرگ در این منطقه راهبردی و مهم مخالف بوده است. به نظر روسیه از گذشته تاکنون، سرزمین‌های خارج نزدیک به دلایل مختلف امنیتی، اقتصادی و فرهنگی برای آن کشور اهمیت خاصی دارند. اهمیت خارج نزدیک و به خصوص، اروپای شرقی و اوکراین بدان حد است که همیشه در دکترین‌ها و اسناد امنیت ملی و سیاست خارجی روسیه، اولویت با این کشورهاست. روسیه در سند سال ۲۰۱۰، اصول سیاست خارجی خود را در قالب اسناد نظامی طوری متجلی ساخت که در آن بر بهره‌برداری از توانایی نظامی در مجاورت جغرافیایی این کشور تأکید بسیار داشته است. همچنین علاوه بر ارتقای توانمندی‌های کشور، نگرانی‌هایی نیز از ظهور هر نوع ورودی‌های آشوب‌ساز در این سند دیده می‌شود. (هدایتی شهیدانی و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۳۴) اوکراین اهمیت راهبردی بسیاری برای روسیه دارد؛ زیرا مدخل و ورودی برای جنوب غربی روسیه بوده است و این‌که شبه‌جزیره کریمه به ساحل محدود روسیه در دریای سیاه مشرف هست. اوکراین به منزله‌ی سنگرگاه روسیه در مقابل غرب و نیز دیوار دفاعی شرقی روسیه برضد اروپا عمل کرده و بر لبه رقابت‌های ژئوپلیتیک روسیه و غرب قرار دارد و مرز اتحادیه اروپا با روسیه است.

از نظر ژئوراهبردی، اهمیت راهبردی اوکراین تا حد بسیاری به سبب اهمیت و نقش شبه‌جزیره کریمه بوده است. کریمه شبه‌جزیره‌ای مهم و راهبردی در دریای سیاه است که بیش از ۵۰ درصد جمعیت آن روس هستند. این شبه‌جزیره پس از استقلال اوکراین از شوروی در سال ۱۹۹۱ برای روسیه حائز اهمیت شد. این شبه‌جزیره یکی از مهم‌ترین پایگاه‌های دریایی دنیاست و اهمیت آن به سبب امکان دسترسی سریع به شرق مدیترانه، بالکان و خاورمیانه و نیز مسیر دسترسی به دریای آزاد و همچنین اروپا از طریق آب‌های دریای سیاه است. بر همین اساس شبه‌جزیره راهبردی کریمه از نظر ژئوراهبردی و ژئوپلیتیک منطقه مهمی محسوب می‌شود و موازنه‌ی قوا را در دریای سیاه ایجاد می‌کند.

نگرانی روسیه از تمایل اوکراین برای حضور در ساختار دولت‌های غربی نیز به جایگاه راهبردی اوکراین برای این کشور اشاره دارد؛ چرا که یکپارچگی اوکراین در ساختار کشورهای غربی می‌تواند توازن راهبردی اروپا را بر هم زده و تمایل روسیه برای کنترل اوراسیا را به چالش بکشد. برای توسعه ژئوپلیتیکی روسیه، اوکراین به عنوان کشوری هم‌مرز با اعضای ناتو، به عضویت در ناتو علاقه‌مند است و همین امر موجب نگرانی روسیه گردیده است؛ چرا که گسترش ناتو و اتحادیه‌ی اروپا به این کشور و مرزهای شرقی آن، می‌تواند برای روسیه خطرناک باشد.

وسعت و گستردگی و عمق راهبردی اوکراین، جنبه‌ی دیگری از اهمیت و ارزش این کشور برای روسیه است. روسیه کشوری با تراکم جمعیت کم و بدون موانع طبیعی بسیار و دارا مرزهای هموار است. این شرایط، روسیه را در مقابل تهاجم خارجی آسیب‌پذیر می‌کند؛ بر همین اساس رهبران روسیه به تکاپوی یافتن راهکاری راهبردی برآمده‌اند. در این شرایط، کشورهای هم‌جوار روسیه یعنی جمهوری‌های باقی مانده از اتحاد جماهیر شوروی سابق از جمله اوکراین در شرق اروپا، حساسیت راهبردی بسیاری برای مسکو دارند. نفوذ غرب در این کشور عمق راهبردی روسیه را تهدید می‌کند. عمق راهبردی روسیه از دیرباز برای رهبران این کشور مهم و با اهمیت بوده و آن‌ها همواره در تلاش بوده‌اند تا به عنوان یک کشور گسترده و سرزمینی که عمق راهبردی زمینی دارد، جایگاه خود را استحکام دهند. از حدود ۲۰۰ سال پیش تاکنون، روسیه استراتژی دفاعی خود را بر این مبنا گذاشته است که باید عمق راهبردی زمینی قوی و مستحکمی داشته باشد؛ در طول این مدت روس‌ها این موضع خود را تغییر نداده‌اند و همواره تمایل داشته‌اند تا به سمت غرب پیشروی کنند و بدین ترتیب خاک خود را از خطر تجاوز حفظ کنند. در حقیقت اوکراین، عمق راهبردی روسیه و همان مکانی است که دولت‌ها و کشورهای غربی بارها از آن‌جا به روسیه حمله کرده‌اند. اوکراین در اروپا با بیشترین وسعت و گستردگی زمینی پس از روسیه، مرزهای جنوب غربی این کشور را پوشش می‌دهد و به این ترتیب روسیه مجبور نیست به دفاع از خط مقدم در مرزهای خود تکیه کند. (شیخ‌الاسلامی و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۴۵)

اهمیت استراتژیک دیگر اوکراین برای روسیه از نظر مسائل دفاعی هست. اوکراین چهارمین صادرکننده صنایع دفاعی دنیاست. این کشور بخش زیادی از ادوات نظامی روسیه مثل راکت، موشک بالستیک و موتور هلوکوپتر و هواپیمای آنتونوف را که روسیه به شدت نیازمند آن‌هاست، تولید می‌کند. البته صادرات نظامی اوکراین به روسیه در حدود ۴ درصد است، اما نبود همین درصد کم نیز بخش زیادی از شاخه‌های نظامی روسیه را دچار اختلال می‌کند. روسیه به شدت به صنایع دفاعی و هوا و فضای اوکراین وابسته است، به گونه‌ای که در سال‌های ۲۰۰۹-۲۰۱۳ روسیه سومین خریدار محصولات دفاعی از اوکراین بوده است. (گودرزی و دیگران، ۱۳۹۴: ۶۵) این وابستگی از آن‌هاست که در روزگار اتحاد جماهیر شوروی، سرزمین اوکراین از جمله مهمترین بخش‌های تولید صنایع نظامی و دفاعی بود. پس از فروپاشی شوروی سابق و استقلال اوکراین، کارخانه‌ها و صنایع دفاعی و نظامی هم‌چنان در این کشور باقی ماندند؛ بنابراین وابستگی صنایع دفاعی و نظامی روسیه و اوکراین به یکدیگر همچنان باقی ماند، به طوری که اگر روسیه اکنون بخواهد هواپیمای سوخوی خود را با کیفیت بسازد، حتماً باید کارخانه‌های آنتونوف و موتورسیج و خارکف را به عنوان پشتیبان فنی در کنار خود داشته باشد. همچنین روسیه برای پرتاب موشک به ایستگاه فضایی، به ایستگاه‌های پرتاب اوکراین وابسته است که در دوران اتحاد جماهیر شوروی ساخته شده‌اند.

۲-۲-۲- اهمیت ژئواکونومیک

اوکراین از نظر ژئواکونومیک نیز برای روسیه اهمیت بسیار زیادی دارد. در روزگار دوران اتحاد جماهیر شوروی، اوکراین مرکز فعالیت‌های صنعتی و تولید ماشین‌آلات مختلف بود. اوکراین کشوری است با زمین‌های پست و هموار که خاک آن به خصوص در نواحی جنوبی، حاصلخیز است، به گونه‌ای که سال‌های متمادی مرکز تولید غلات اروپا بوده است. این سرزمین با ۶۰۳,۷۰۰ کیلومتر مربع به منزله‌ی سبد نان اروپا محسوب می‌شود و دارای دشت‌های بزرگ و حاصلخیزی است که مناسب کشاورزی است. (کرم‌زادی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۴۰) بنابراین شرایط، توانایی تولید و رفع نیازمندی‌های کشاورزی روسیه را دارد. هم‌چنین اوکراین با داشتن ۲۷۸۲ کیلومتر مرز آبی در کنار دریای سیاه، می‌تواند مرکز حمل‌ونقل خطوط انتقال انرژی از جنوب به شمال و از شرق به غرب باشد. این کشور شاهراه انتقال انرژی از روسیه به

اروپاست. در سال ۲۰۱۳ بیش از ۸۶ میلیارد مترمکعب گاز روسیه از طریق اوکراین به اروپا صادر گردید. (Pirani, 2012: 81) در سال ۲۰۱۵ حجم این صادرات از مسیر اوکراین ۶۷ میلیارد و ۱۰۰ میلیون مترمکعب بود. در سال ۲۰۱۶، این عدد ۸۲ میلیارد و ۲۰۰ میلیون مترمکعب بود. (خبرگزاری مهر: ۱۳۹۶)

در حال حاضر، اوکراین مسیر انتقال حدود ۸۰ درصد گاز وارداتی و ۷۵ درصد نفت وارداتی کشورهای اروپایی از روسیه است و این امر اوکراین را بزرگترین کشور حامل گاز طبیعی بدل کرده است. هرچند با اجرای خط لوله گازی «یامال»^۱ از راه بلاروس که جزیره یامال روسیه را به خط لوله اروپا وصل می‌کند و نیز خط لوله «ساوت استریم»^۲ از زیر دریای سیاه، نیاز روسیه به خطوط لوله اوکراین کم می‌گردد، اما با همه این تمهیدات همچنان بیش از نیمی از صادرات گاز طبیعی روسیه به غرب اروپا از طریق اوکراین است. (Gvosdev, 2014: 19) علاوه بر این، با توجه به جایگاه انرژی در دیپلماسی روسیه به خصوص در دهه‌ی گذشته و در روزگار پوتین، روابط با این اوکراین برای روسیه از اهمیت بیشتری یافته است. لذا این ویژگی‌ها موجب گردیده تا این کشور جایگاه برجسته و اثرگذاری در درگیری‌های غرب و روسیه داشته باشد. منابع نفت، گاز و زغالی که اوکراین دارد، فقط پاسخ‌گوی ۴۷-۴۹ درصد تقاضای انرژی آن کشور است. روسیه به عنوان بزرگترین تأمین کننده انرژی، ۸۵-۹۰ درصد نفت و ۷۵-۸۰ درصد گاز وارداتی اوکراین را تأمین می‌کند. از نظر ذخایر انرژی، اوکراین از چند جنبه برای روسیه مهم است. نخست این که اوکراین هم وارد کننده‌ی اصلی انرژی و هم از جمله کشورهای عمده‌ی انتقال دهنده‌ی انرژی به خصوص گاز از شرق به غرب اروپا است؛ دوم این که نیاز به توسعه زیرساخت‌های انرژی در اوکراین، بستر مناسبی برای حضور و سرمایه‌گذاری شرکت‌های انرژی روسی ایجاد کرده است. همچنین در دست داشتن کنترل زیرساخت‌های انتقال انرژی اوکراین، از جمله کنترل خطوط لوله گاز طبیعی و نگهداری تجهیزات مربوط به آن از دلایل دیگری است که روسیه به اوکراین توجه دارد. در سال ۲۰۰۱ شبکه خطوط انرژی دو کشور به هم متصل گردید. بدین ترتیب، توافقاتی بین روسیه و شرکت‌های تحت نفوذ روسیه برای کنترل بخش مهمی از ترانزیت نفت و گاز اوکراین انجام شد.

بازار اوکراین دیگر عاملی است که موجب توجه روسیه به این کشور گردیده است. روسیه عمده‌ترین شریک تجاری اوکراین به شمار می‌رود. ۱۸ درصد صادرات و ۴۰ درصد واردات اوکراین به روسیه اختصاص دارد. (کیانی، ۱۳۸۶: ۷۹) روسیه بزرگترین شریک تجاری و سرمایه‌گذار خارجی در اوکراین است. روسیه همواره در تلاش بوده است تا در بخش‌های اقتصادی اوکراین نفوذ بیشتری داشته باشد. سرمایه‌گذاری‌های این کشور در اوکراین عاملی برجسته و مهم در اعمال سیاست‌های روسیه در اوکراین است. سرمایه‌های روسیه در صنایع هم‌چون پالایش نفت، ارتباطات و تولید آلومینیوم - که شرکت‌های روسی کم‌وبیش در سطح جهان در آن‌ها پیشقدم هستند، به کار گرفته شده است. عواملی که موجب جذب شرکت‌های روسی در اوکراین گردیده شامل موارد زیر هستند:

نخست، شرکت‌های روس برای حضور در بازار اوکراین نیازمند صرف وقت و هزینه برای ارزیابی زیرساخت‌های لازم نیستند. شباهت‌های زیادی بین بازارهای روسیه و اوکراین دیده می‌شود، ضمن این که از نظر زبان و فرهنگ نیز مانعی نیست؛ دوم، سرمایه‌گذاران روس نسبت به بسیاری از ریسک‌های مرتبط با بی‌ثباتی‌های سیاسی و اقتصادی در اوکراین، حساسیت کمتری دارند. بدین ترتیب شرکت‌های روس می‌توانند با گسترش دامنه‌ی فعالیت‌هایشان در اوکراین، حضور خود را در بازارهای اتحادیه اروپا تسهیل کنند. به‌طور کلی روسیه سیاست اقتصادی خود درباره‌ی اوکراین را بر این پایه قرار داده است که آن کشور را در جبهه خود نگه دارد و از برقراری ارتباط و پیوند اقتصادی بین اوکراین و رقیب غربی جلوگیری کند. پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، روسیه در پی همگرایی اقتصادی میان کشورهای خارج نزدیک است و یکی از با اهمیت‌ترین این کشورها اوکراین است، چرا که ساختارهای اقتصادی روسیه بیش از دیگر جمهوری‌ها با اوکراین گره خورده است، به عنوان نمونه صنایع هوایی، اتمی، هوا- فضا، تأسیسات خطوط لوله گاز، تأسیسات مواصلاتی و شبکه راه‌آهن، مخابرات و اصولاً علم و فناوری و دانش در این دو کشور همدیگر را پوشش داده و تکمیل کننده هم هستند؛ بنابراین روسیه که در پی ایجاد

^۱ -Yamal

^۲ -South Stream

همگرایی منطقه‌ای و دستیابی به قدرت مسلط در اوراسیای مرکزی است، به خوبی می‌داند که پراهمیت‌ترین مسیر دستیابی به این همگرایی، اقتصاد است. پدیدار شدن این همگرایی قدرتمند بودن روسیه را در جهان چندقطبی ضمانت می‌کند.

۲-۲-۳- اهمیت ژئوکالچری

در میان کشورهای شوروی سابق، اوکراین وضعیت و شرایط خاصی دارد، چرا که از جهت قومیت، زبان و مذهب موارد مشترک بسیاری با روسیه دارد. از نظر فرهنگی، نقطه عزیمت تمدن روسی بوده و به همین سبب نیز در روزگار روسیه‌ی تزاری، اوکراین را روسیه کوچک دانسته و دیگر مناطق امپراتوری را که روس‌ها به مرور به قلمروشان می‌افزودند، روسیه بزرگ می‌خواندند. هسته اصلی نژاد روسیه و اوکراین، قوم اسلاو است. تعداد زیادی از بزرگان فرهنگ و ادب روسیه در اوکراین متولد شده‌اند. از نظر تاریخی نیز، نخستین دولت روسی در کی‌یف ایجاد شده است. در حقیقت کی‌یف از جمله نمونه‌های مهم خودآگاهی و اصالت قوم روسیه بوده است. در شرق این کشور مناطق پرجمعیتی هست که بعضی از شهرهای آن در قرن هفده ساخته شده‌اند. در حقیقت بخش زیادی از شهرهای پرافتخار روسی در اوکراین هستند. کی‌یف مادر شهرهای روسیه بوده و پیش از این روسیه بزرگ در مقایسه با کی‌یف، حاشیه بوده است؛ بنابراین دولت مسکو میراث‌دار اقتدار سیاسی شاهزاده‌نشین کی‌یف است. اوکراینی‌ها در قرون وسطی، هسته مرکزی اسلاوهای شرقی به شمار می‌رفتند و در طول سه قرن گذشته بخشی از روسیه بزرگ محسوب می‌شدند. (کولای، ۱۳۸۴: ۱۲۳-۱۲۷) در حقیقت روسیه کهن، در روزگار سلسله روریک^۱ در سال ۸۶۲ از قبایل پراکنده اسلاو و با مسلط شدن بر نظام کهن ملوک لطایفی و قبایلی پراکنده، گذشته و دولتی واحد ایجاد کرده و از سال ۹۱۲ کی‌یف در کرانه رود دنیپر به عنوان مرکز قوم اسلاو درآمده است؛ از این جهت، کی‌یف را در این دوره تاریخی گهواره ملت روسیه به شمار آورده‌اند. سرزمین تحت کنترل کی‌یف، شامل روسیه سفید، روسیه اروپایی و اوکراین بوده که روسیه کی‌یف خوانده می‌شد. بنابراین جدایی میان این دو ملت به سبب شرایط قومی، تاریخی و فرهنگی مسأله راحتی نیست. روسیه و اوکراین ادعا دارند که ریشه‌ی آن‌ها روس بوده و فدراسیون قبایل اسلاو شرقی در یک هزاره‌ی گذشته، در کی‌یف بوده‌اند. (ترابی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۲)

به لحاظ تاریخی و از بعد روانی، تلاش برای جدایی از مسکو برای روسیه به هیچ وجه قابل پذیرش نیست. در بین روس‌ها این دیدگاه کلیشه‌ای و سنتی که اوکراین به عنوان بخشی از روسیه و منطقه نفوذ روسیه است، همواره پابرجاست. اوکراین همواره بخشی از روسیه محسوب می‌گردید، به گونه‌ای که روسیه به عنوان برادر بزرگتر آن خوانده می‌شود، چنانچه تعداد زیادی از ملی‌گرایان روس جدایی اوکراین را فاجعه می‌دانند. تصور این که اوکراین یک کشور جدا از روسیه است، ضربه‌ی روحی مهلکی برای مردم روسیه است؛ لذا هر نوع تعریف قومی و زبانی از هویت ملی، در عمل در رفتار خارجی کرملین نسبت به کشورهایی هم‌چون اوکراین خود را نشان می‌دهد. به‌طور کلی اوکراین جزئی از جهان روسی است؛ جهان روسی به شهروندانی اطلاق می‌گردد که بیرون از روسیه سکونت دارند، اما در قالب زبان، فرهنگ و سیاست روس می‌کنند. حضور در حدود ۱۲ میلیون روس در اوکراین ۱۷ درصد جمعیت این کشور را شامل می‌شوند، برگ برنده-ای برای روس‌هاست که در مواقع ضرورت از آن‌ها به عنوان ستون پنجم سیاست خارجی خود بهره‌بردار، چرا که رأی این تعداد، در انتخابات ریاست جمهوری نقش سرنوشت‌سازی دارد، به‌طوری که برقراری ارتباط با این گروه از اقلیت‌ها که در فرهنگ روسیه آن‌ها را هم‌میهنان می‌دانند، از جمله اهداف سیاست خارجی روسیه به شمار می‌رود. استان‌های شرقی اوکراین که بیش از ۷۰ درصد تولید ناخالص داخلی این کشور را تأمین می‌کنند و اغلب آن‌ها روس هستند، به شدت با روند غرب‌گرایی مخالف هستند. هم‌چنین استان‌هایی هم‌چون خارکف، دونباس^۲، منطقه خودمختار کریمه، دونتسک و پولتاوا^۳ با غرب‌گرایان مخالف بوده و به روسیه متمایل هستند. تعداد بسیاری از مردم این منطقه که میان روسیه در شرق و ساحل چپ رود دنیپر زندگی می‌کنند، روس تبار و اغلب آنان پیرو کلیسای ارتدکس روس هستند و زبان و

^۱ - Rurik

^۲ - Donbass

^۳ - Poltava

فرهنگ روسی در این منطقه حاکم است. این امر ابزار قدرتمندی است که روس‌ها با اتکا به آن، می‌توانند به راحتی مردم روس‌تبار این مناطق را تحریک کرده و تمامیت ارضی اوکراین را به خطر بیندازند.

۲-۴- اهمیت اوکراین برای آمریکا

ایالات متحده آمریکا به عنوان کشوری اثرگذار و توانمند در عرصه‌ی نظام بین‌الملل از دوران استقلالش از انگلیس تاکنون، پیوسته سیاست خارجی فعال و گسترده‌ای برای برآوردن منافع خود و غرب داشته است. این کشور با اتکا به منابع بزرگ اقتصادی، طبیعی، نیروی انسانی و فناوری توانسته است سیاست خارجی خود را تدوین و عملی سازد. در دوران جنگ سرد، تاکتیک مبارزه با کمونیسم، شاخصه‌ی اصلی سیاست خارجی آمریکا به شمار می‌رفت. در دوران پس از جنگ نیز شواهد بیانگر آن است که این کشور تمایل روزافزونی به جهت‌گیری‌های توسعه‌طلبانه و مداخله‌جویانه دارد. آمریکا از دوران فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، در پی ایفای نقش جهانی بوده است. در دوران کنونی، آمریکا از جهت نظامی جایگاه خاصی دارد. بودجه نظامی این کشور از مجموع بودجه نظامی دومین، سومین، چهارمین، پنجمین و ششمین قدرت‌های اقتصادی دنیا و چین و روسیه بیشتر است که این قدرت نظامی گسترده‌ی مناسبی را برای به کار بستن سیاست‌های مداخله‌جویانه ایجاد کرده است. (سازمند، ۱۳۹۰: ۲۰) اقتصاد آمریکا با تولید ناخالص بالغ بر یازده تریلیون دلار و بودجه بالای ۲٫۵ تریلیون دلار، این امکان را به آمریکا داده است تا با توجه به وابستگی دیگر کشورها به بازار آمریکا برای پیشرفت اقتصادی خود و نیاز آن‌ها به سرمایه‌گذاری و تکنولوژی، شرایطی را ایجاد کرده که قدرت بسیاری برای اعمال سیاست‌های خود در بطن عدم مخالفت جدی دیگر کشورهای برتر نظام بین‌الملل فراهم سازد. در بین بازیگران، آمریکا از دیگران نقش برجسته‌تری دارد. با توجه به اینکه مساحت روسیه ۷۶ درصد از سرزمین شوروی را دارد، دارای قابلیت تبدیل شدن به یک ابرقدرت جهانی است. لذا حضور در اطراف این کشور از جمله اهداف اصلی سیاست خارجی آمریکا پس از جنگ سرد و فروپاشی شوروی است. اوکراین نیز از جمله کشورهایی است که در خط مقدم مقابله با روسیه هست. آمریکا به عنوان یک ابرقدرت جهانی، منافع ژئوپلیتیکی، ژئوراهبردی و به میزانی کمتر علاقه‌ی ژئوکالچری در خارج نزدیک روسیه است.

- اهمیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی

رفتارهای آمریکا نشان دهنده‌ی آن است که بعد از فروپاشی نظام بین‌المللی دوقطبی، آمریکا به عنوان تنها ابرقدرت حال حاضر، تلاش دارد تا هژمونی خود را در سطح بین‌المللی گسترش دهد و روسیه را به منزله‌ی یک قدرت بزرگ جهانی به شمار نمی‌آورد، به همین سبب اجازه دخالت در خارج نزدیک روسیه را به خود می‌دهد تا راهی برای مهار روسیه داشته باشد. بهترین گزینه برای دست یافتن به این سیاست، نزدیکی به مرزهای این کشور است. مهمترین کشور در مسیر همجواری با روسیه نیز اوکراین است. این کشور از نظر ژئوپلیتیکی و ژئوراهبردی از جمله معدود کشورهای مهم و حساس دنیا به شمار می‌رود. در حقیقت برژینسکی^۱ با اصل قرار دادن شرایط ژئوپلیتیکی جدید ایجاد شده در عرصه جهانی بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، به بررسی روش‌هایی می‌پردازد که مطابق آن آمریکا می‌تواند جایگاه خود را به منزله‌ی یگانه ابرقدرت دنیا تثبیت کند و به برتری خود در نظام بین‌الملل تاوم دهد. از نظر آمریکا، برای رسیدن به این هدف، منطقه‌ی اوراسیا مرکز ثقل امپراتوری جهانی را که آمریکا به دنبال رسیدن به آن است، شکل می‌دهد. (ولی‌زاده و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۵۱) با توجه به این نکات اهمیت اوکراین برای آمریکا را می‌توان در چارچوب تمایلات ژئوپلیتیک آن کشور بررسی کرد. در فضای ژئوپلیتیک بعد از اتمام جنگ سرد، توجه به شرق همیشه در تعیین اولویت‌های آمریکا اثرگذار بوده است. تأکید نظریه‌پردازان جغرافیای سیاسی آمریکا بر اهمیت شرق اروپا و اوراسیا هم بیانگر همین موضوع بوده است.

اوراسیا بخش اعظمی از قاره اروپا و آسیا است که در حدود ۷۵ درصد جمعیت دنیا در آن زندگی می‌کنند و بیشترین ثروت فیزیکی دنیا در این محدوده قرار دارد. در حدود سه چهارم از منابع انرژی شناخته شده‌ی دنیا نیز در این بخش قرار دارد. با توجه به موقعیت و اهمیت

^۱ - Brzezinski

ژئوراهبردی اوکراین در شرق اروپا و اوراسیا است که آمریکا خواستار نفوذ در این کشور است. اگر آمریکا خواستار بودن در اروپای شرقی و داشتن توان چانه‌زنی باشد، اوکراین مهم‌ترین کشور ژئوپلیتیکی در اروپا و منطقه‌ی دریای سیاه است. (صفری و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۳۰-۱۲۸) برژینسکی عقیده دارد که برای کنترل روسیه و پیشگیری از تبدیل شدن آن به یک امپراتوری تازه، باید اوکراین را به دست گرفت؛ چرا که هم قطبی شدن روسیه در مقابل آمریکا در گرو سلطه بر اوکراین است. این دیدگاه بخش مهمی از راهبرد طولانی مدت غرب شده است.

آمریکا نگران احیای امپراتوری اتحاد جماهیر شوروی سابق و یا قدرت یافتن دوباره‌ی روسیه است. رهبران آمریکا می‌دانند که در صورت غافل شدن، مناطق پیرامون روسیه ظرفیت لازم را برای تأمین هزینه‌های ایجاد امپراتوری تازه دارند، پس با هدف جلوگیری از این امر و برای تثبیت هژمونی خود بر دنیا، بیشترین ظرفیت و انگیزه را برای حضور در این منطقه از دنیا دارند. در حقیقت هدف طولانی مدت و بزرگ آمریکا این است که با ورود به مناطق اطراف روسیه از راه گسترش ناتو و حضور در منطقه، ضمن کاستن از نفوذ روسیه در این جمهوری‌ها از ایجاد پیمان و اتحاد نظامی میان دولت‌های منطقه و روسیه جلوگیری کرده و بتواند نظم سیاسی مدنظرش را برای تثبیت هژمونی خود بر دنیا ایجاد کند. (دانش‌نیا و دیگران، ۱۳۹۵: ۲۴۱) آمریکا می‌داند که روسیه بدون اوکراین هم می‌تواند برای دستیابی به جایگاه امپراتوری بکوشد، اما در بهترین حالت یک امپراتوری بیشتر آسیایی خواهد بود که برای دستیابی به آن نیز باید با چین که مخالف گسترش دوباره‌ی قدرت روسیه در آسیای مرکزی است رقابت کند؛ اما در صورت تسلط روسیه بر اوکراین، به‌طور خودکار به یک دولت قدرتمند و امپراتوری بزرگ تبدیل می‌شود که کنترل بخش مهمی از اروپا و آسیا را در اختیار دارد.

بنابراین، درمی‌یابیم که اوکراین برای آمریکا، اهمیتی ژئوپلیتیک دارد که با برنامه‌های این کشور برای تثبیت و استمرار هژمونی جهانی‌اش مرتبط است. در این راستا، آمریکا پیش از هر چیز پیوندهای خود را با اوکراین در راستای محدود کردن دوباره‌ی روسیه به عنوان یک قدرت بزرگ جهانی تعریف می‌کند. ضعیف کردن روسیه از طریق تقویت استقلال کشورهای اتحاد جماهیر شوروی سابق، به خصوص اوکراین، تأمین امنیت این کشور به عنوان مهم‌ترین مکان انتقال انرژی به اروپا، حضور نظامی و افزایش همکاری‌های نظامی و شکل دادن به ترتیبات امنیتی منطقه و گسترش ناتو به شرق، تلاش برای پیوستن هرچه سریعتر این کشور در ساختارهای غربی و آمریکایی همچون اورو-آتلانتیک و ناتو از اهداف آمریکا در این زمینه است. در حالت کلی می‌توان گفت که هدف آمریکا از دخالت در اوکراین، تأمین امنیت بیشتر متحد خود یعنی اتحادیه اروپا، فشار بر یکی از رقیبان ژئواستراتژیک و قدرتمند خود یعنی روسیه، کمک به جایگزینی رژیم‌هایی که بتوانند از منافع غرب حمایت کنند و به عنوان مانعی در مقابل قدرت‌طلبی روسیه ظاهر شوند، است.

۲-۴-۱- اهمیت ژئوکالچری

آمریکا به عنوان یک ابرقدرت، فرهنگ خاصی دارد. در طول تاریخ همه‌ی کشورهای قدرتمند در تلاش بوده‌اند تا فرهنگ مدنظر خود را اشاعه دهند، چرا که فرهنگ می‌تواند یکی از عوامل اصلی سلطه بر دنیا باشد. آمریکا هم از این موضوع مستثنا نیست و اهداف فرهنگی خود را در سایر نقاط جهان دنبال می‌کند و در تلاش است تا فرهنگ آمریکایی را در تمام نقاط دنیا رواج دهد و دنیا را یک‌پارچه کند؛ بنابراین هدف راهبردی آمریکا رواج نظم مدنظرش در دنیا و یکپارچه کردن جهان در چارچوب ارزش‌ها و الگوهای سیاسی و اقتصادی غربی و در نهایت تأمین منافع خود به صورت نهادینه و ساختاری هست. (ترابی و دیگران، ۱۳۹۳: ۲۷) از جمله اصول اساسی فرهنگ آمریکایی، لیبرال دموکراسی است که پایه و اساس نظام حکومتی را در آمریکا شکل می‌دهد. در حقیقت ابزار اساسی ترویج فرهنگ آمریکایی هم ایده دموکراسی است. دموکراسی سازی و یا ایجاد و حمایت کردن از نظام‌های در ظاهر دموکراتیک، سیاست معمول و شناخته شده‌ای است که به سبب اثرگذاری بر نیروهای سیاسی و اجتماعی، از جمله مسائل مهم و اساسی در عرصه‌های اجتماعی و اقتصادی کشورهای دیگر محسوب می‌شود.

اوکراین از نظر تاریخی حوزه‌ی نفوذ سیاسی، فرهنگی و اقتصادی روسیه و محلی برای رویارویی بازیگران بین‌المللی و قدرت نرم آنان بوده است. این تسلط فرهنگی روسیه بر اوکراین، می‌تواند زمینه‌ساز نزدیکی روسیه و اوکراین را ایجاد کند و موجب قدرت یافتن مجدد روسیه گردد؛ به همین سبب است که اوکراین بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و کسب استقلال تا امروز، محل زورآزمایی و درگیری فرهنگی روسیه و غرب نیز بوده است. این شرایط موجب گردیده که در مسیر برتری خواهی آمریکا، کنترل قدرت‌های نوظهوری همچون روسیه اهمیت دوچندانی یابد. موقعیت راهبردی و برجسته‌ی اوکراین، وسعت و گستردگی آن و نیروی اقتصادی بالقوه با موضع معروف کی‌یف درباره‌ی تمایلات همگرایی در فضای بعد از اتحاد جماهیر شوروی سابق، باعث جلب نظر محافل سیاسی آمریکا به نقش و اهمیت اوکراین در اروپا و کشورهای مستقل گردیده است.

آمریکا در دوره‌های مختلف کوشیده است تا با ترویج ایده‌ی دموکراسی، اوکراین را برای ورود به ساختار کشورهای غربی مجاب کند. کوشش برای نزدیک کردن این کشور به فرهنگ غربی از طریق گسترش همکاری‌های آموزشی، اجتماعی، فرهنگی، کوشش برای ترویج ارزش‌های غربی و پیاده کردن مدل‌های حکومت غربی (شاهد این ادعا کوشش‌های آمریکا در کمک به انقلاب‌های رنگی، نارنجی و آبی در این کشور است)، کوشش برای ارتباط با نخبگان جدید این کشور و تقویت و حمایت از آنان در برابر نخبگان قدیمی که بیشتر تاثیر پذیرفته از تربیت اتحاد جماهیر شوروی سابق هستند و به روسیه تمایل دارند، کوشش برای حضور از طریق فعالیت فرهنگی سازمان‌ها و نهادهای غیردولتی از جمله هدف‌ها و برنامه‌های آمریکا در اوکراین است که موجب می‌گردد تا اوکراین در میان کشورهای حامی آمریکا و غربی قرار بگیرد.

۳- نتیجه‌گیری

اوکراین پس از روسیه دومین کشور بزرگ و پهناور اروپا است؛ همچنین بعد از روسیه بزرگترین ارتش اروپا را دارد. اوکراین حدود ۴۴ میلیون نفر جمعیت دارد. موقعیت ژئوپلیتیکی این کشور طوری است که در مسیر اتصال روسیه به اروپای غربی است؛ همچنین این کشور مسیر انتقال انرژی روسیه به اروپا است. اهمیت دیگر این کشور مشرف بودن به دریای سیاه و نیز در اختیار داشتن سواحل با ارزش شبه جزیره راهبردی کریمه است. موقعیت ژئواکونومیک و ژئوپلیتیکی اوکراین، این کشور را برای آمریکا و اتحادیه اروپا بسیار برجسته کرده؛ همچنین با توجه به جایگاه ژئوپلیتیکی، ژئوکالچری، ژئوراهبردی و ژئواکونومیک که اوکراین دارد، برای روسیه حائز اهمیت است. این کشور با اهمیت‌ترین جمهوری جدا شده از اتحاد جماهیر شوروی است که روسیه به هیچ وجه از دخالت در آن دست نمی‌کشد. در تایید این سخن می‌توان به دخالت روسیه در شبه جزیره کریمه اشاره کرد. در حوزه ژئوراهبردی نیز اهمیت اوکراین برای روسیه به سبب اهمیت و نقش شبه جزیره کریمه در منطقه است که به عنوان یکی از با اهمیت‌ترین پایگاه‌های دریایی جهان محسوب می‌شود. به علاوه، تسلط بر اوکراین، به روسیه عمق راهبردی می‌بخشد. از نظر فرهنگی نیز اوکراین برای روسیه حائز اهمیت است، چرا که هسته‌ی اصلی ملت و مردم روس از کی‌یف اوکراین شکل گرفته است و این دو کشور تاریخی مشترکی دارند؛ علاوه بر این، بیشتر بخش شرقی اوکراین و به خصوص شبه جزیره کریمه، روس‌هایی هستند که به روسیه تمایل دارند. در حوزه‌ی اقتصاد نیز می‌توان به این اشاره داشت که روابط تجاری بسیاری میان دو کشور وجود دارد و همچنین اوکراین مسیر انتقال ۸۰ درصد گاز و ۷۵ درصد نفت کشور روسیه به کشورهای اروپایی است.

کشور اوکراین برای آمریکا به عنوان یک ابر قدرت جهانی که منافع جهانی دارد نیز حائز اهمیت است؛ دلیل این اهمیت را می‌توان در چارچوب تمایلات ژئوپلیتیک آمریکا ارزیابی کرد. آمریکا به عنوان رقیب روسیه، در تلاش است تا از قدرت گرفتن دوباره‌ی روسیه جلوگیری کند و در این زمینه سیاست محاصره‌ی روسیه را در پیش گرفته است. اوکراین با اهمیت‌ترین کشور هم‌مرز با روسیه برای دست‌یابی به این هدف است چرا که روسیه بدون اوکراین توان چندانی نخواهد داشت و نمی‌تواند به عظمت پیشین خود دست یابد. از دلایل دیگر اهمیت اوکراین برای آمریکا که می‌توان آن را هم در حوزه‌ی محدودسازی روسیه دانست، این است که آمریکا در تلاش است تا فرهنگ آمریکایی را اشاعه دهد که یکی از اصلی‌ترین اصول آن رواج دموکراسی و نهادهای غربی است و به این ترتیب می‌تواند اوکراین را که از نظر فرهنگی تحت تسلط روسیه بوده است، در جبهه خود بیاورد.

منابع

کتاب

۱. اسدی، رمضان اسماعیل و گودرزی، مهناز. (۱۳۹۷). تأثیر برنامه‌های توسعه‌ای سازمان ملل متحد بر برنامه‌های توسعه جمهوری اسلامی ایران. مطالعات روابط بین‌الملل، ۱۱(۴۳)، ۹-۴۷.
۲. بروکز، استفان و ولفورث، ویلیام. (۱۳۹۲). جهان نامتوازن روابط بین‌الملل و چالش استیلاجویی آمریکا.
۳. ترجمه سید احمد فاطمی نژاد. با مقدمه احمد صادقی. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌الملل وزارت امور خارجه.
۴. کتاب سبز اوکراین. (۱۳۸۸). مجموعه مباحث کشورها و سازمان‌های بین‌المللی. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
۵. کگان، رابرت. (۱۳۸۲). بهشت و قدرت آمریکا و اروپا در نظام نوین جهانی. ترجمه محمود عبدالله زاده. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۶. کولایی، الهه. (۱۳۸۴). بازی بزرگ جدید در آسیای مرکزی، زمینه‌ها و چشم‌اندازها. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
۷. کولایی، الهه. (۱۳۸۸). فدراسیون روسیه. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
۸. کولایی، الهه. (۱۳۹۱). افسانه انقلاب‌های رنگی. تهران: موسسه مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
۹. کولایی، الهه. (۱۳۹۶). سیاست و حکومت در اوراسیای مرکزی. تهران: سمت.
۱۰. لیتل، ریچارد. (۱۳۸۹). تحول در نظریه‌های موازنه قوا. ترجمه غلامعلی چنگی‌زاده. تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
۱۱. مجتهدزاده، پیروز. (۱۳۹۱). فلسفه و کارکرد ژئوپلیتیک (مفاهیم و نظریه‌ها در عرصه فضای مجازی). تهران: سمت.
۱۲. مشیرزاده، حمیرا. (۱۳۹۲). تحول در نظریه‌های روابط بین‌الملل. تهران: سمت.
۱۳. محمدی، ناصر. (۱۳۹۰). اوکراین. تهران: موسسه فرهنگی هنری زیتون سبز.
۱۴. مک کورمیک، جان. (۱۳۹۰). اتحادیه اروپا: سیاست‌ها و روندها. ترجمه مهدی ذوالفقاری و محمد مهدی احمدی معین. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).

مقاله

۱۵. آدمی، علی و هدایتی شهیدانی، مهدی. (۱۳۹۳). «ساختار اجتماعی شکننده در اوکراین؛ عرصه رویارویی قدرت نرم بازیگران بین‌المللی». فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز. شماره ۸۶ صص ۳۰-۱.
۱۶. بخشایشی اردستانی، احمد. (۱۳۹۲). «رویکرد سیاست خارجی روسیه از ۱۹۹۱ تا ۲۰۱۱». پژوهشنامه روابط بین‌الملل. شماره ۲۴. صص ۳۶-۹.
۱۷. بهمن، شعیب. (۱۳۹۶). «تأثیر بحران اوکراین بر روابط روسیه و آمریکا». فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام. شماره ۱. صص ۷۸-۴۳.
۱۸. پاکتچی، احمد و براری، خدایار. (۱۳۸۸). «عوامل موثر بر استقلال طلبی قوم چچن». فصلنامه اوراسیای مرکزی. شماره ۳. صص ۴۲-۲۲.
۱۹. پیشگاهی فرد، زهرا و مهکویی، حجت. (۱۳۹۱). «منطقه‌گرایی در عصر جهانی شدن: مطالعه موردی سازمان منطقه‌ای گوام». فصلنامه مطالعات اوراسیای مرکزی. شماره پیاپی ۱۰. صص ۴۰-۲۱.
۲۰. ترابی، قاسم و کیانی، فریبا. (۱۳۹۳). «تبیین سیاست خارجی روسیه در قبال بحران اوکراین از منظر واقع‌گرایی ساختاری تدافعی». مجله اوراسیای مرکزی. شماره ۸۷. صص ۳۲-۱.
۲۱. حکمت‌نژاد، ناصر و رضانی، محمدعلی. (۱۳۹۴). «تحلیل عملکرد سیاست همسایگی اتحادیه اروپا مطالعه موردی: اوکراین». پژوهش‌نامه ایرانی سیاست بین‌الملل. شماره ۲. صص ۷۱-۴۹.
۲۲. دانش‌نیا، فرهاد و مارابی، مهری. (۱۳۹۵). «تقابل سازه انگارانه آمریکا و روسیه در اوکراین». فصلنامه اوراسیای مرکزی. شماره ۲. صص ۲۴۸-۲۳۱.
۲۳. سیمبر، رضا و هدایتی شهیدانی، مهدی. (۱۳۹۲). «روندهای متحول در روابط روسیه و آمریکا (مذاکره، همکاری، رقابت و تعارض)». فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز. شماره ۱۸. صص ۸۷-۵۹.
۲۴. شیخ الاسلامی، محمدحسن و شیراوند، صارم. (۱۳۹۵). «تأثیر کد و بینش ژئوپلیتیک بر مدیریت فدراسیون روسیه در بحران اوکراین». فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز. شماره ۹۵. صص ۱۷۱-۱۳۷.
۲۵. صفری، عسگر و وثوقی، سعید. (۱۳۹۵). «ژئوپلیتیک اوکراین و نقش آن در رقابت روسیه و ایالات متحده آمریکا». فصلنامه تحقیقات سیاسی بین‌المللی. شماره ۲۶. صص ۱۳۸-۱۱۱.

- ۲۶- کرم‌زادی، مسلم و خوانساری فرد، فهمیه. (۱۳۹۳). «بررسی روابط اوکراین و روسیه (ریشه‌یابی زمینه‌های بحران ۲۰۱۴)». فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز. شماره ۸۶. صص ۱۵۹-۱۳۵.
- ۲۷- کرمی، جهانگیر و کرامتی‌نیا، رقیه. (۱۳۹۳). «شرایط اقلیمی و ژئوپلیتیک، تقدیرهای تاریخی و ماهیت نوسازی روسی». فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز. شماره ۸۷. صص ۱۲۳-۹۳.
- ۲۸- کولاتی، الهه و نوری، علیرضا. (۱۳۸۹). «عمل‌گرایی پوتین و تحول رویکردی در سیاست خارجی روسیه». مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی. شماره ۲. صص ۲۲۸-۲۰۹.
- ۲۹- کیانی، داود. (۱۳۸۶). «سیاست نفوذ روسیه در اوکراین، واکنش اتحادیه اروپا». فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز. شماره ۵۷. صص ۱۰۴-۷۱.
- ۳۰- گودرزی، مهناز و درخشنده لزرسانی، مریم. (۱۳۹۴). «بحران اوکراین در مجموعه امنیتی دریای سیاه». فصلنامه مطالعات سیاسی. شماره ۲۹. صص ۷۴-۵۳.
- ۳۱- محبی‌نیا، جهانبخش و صالحی، منصور. (۱۳۹۲). «جنگ سرد نوین در روابط روسیه و آمریکا». فصلنامه روابط بین‌الملل. شماره ۲۴. صص ۱۲۴-۸۹.
- ۳۲- موسوی شفائی، مسعود و بازگرد، محمد تقی. (۱۳۹۵). «راهبرد گسستش نفوذ در سیاست خارجی پوتین». مجله اوراسیای مرکزی. شماره ۲. صص ۳۹۴-۳۷۷.
- ۳۳- نیکنامی، رکسانا. (۱۳۹۴). «سنجش تاثیر و کارایی تحریم‌ها: مورد تحریم‌های اتحادیه اروپا علیه روسیه». فصلنامه روابط خارجی. شماره ۲۵. صص ۳۸-۷.
- ۳۴- وحیدی، عبدالمجید. (۱۳۸۰). «گوام و CIS چالش‌ها و فرصت‌ها فراروی سیاست خارجی روسیه». فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز. شماره ۹۹. صص ۱۰۸-۹۱.
- ۳۵- هدایتی شهیدانی، مهدی و رضاپور، دانیال. (۱۳۹۶). «جایگاه خارج نزدیک در گفتمان امنیتی نواوراسیاگرایان روسیه». فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز. شماره ۹۶. صص ۱۶۲-۱۲۷.